14

Menning Menning Menning

DV. MANUDAGUR 4. NOVEMBER1985.

Menning

„Alvara lisfamanns-ins er aukageta þjóðarinnar"
Um Kjarval og sýníngar á verkum hans
Það er með Kjarvalsveislu eins og
aðrar stórveislur að maður verður
að varast að borða yfir sig. Enda
ekki neitt smáræði á boðstólum hér
á höfuðborgarsvæðinu: u.þ.b. 500
listaverk á fjórum stöðum, ritgerðir
í sýningarskrám og dagblöðum, þrjú
litskyggnuhefti (tvö þeirra að vísu
rétt ókomin), ævisaga upp á tvö bindi
og útvarps- og sjónvarpsefni þar að
auki.

Hins vegar eru sýningarnar fjórar
þannig samsettar að áhorfendum
hlýtur að verða bumbult því allar
reyna þær, hver með sínum hætti,
að spanna feril listamannsins eins
og hann leggur sig. Á hverri sýningu
verða sýningargestir að púsla saman
verkum, tengja þau innbyrðis, raða
þeim saman í tímabil og búa sér til
mynd af listamanninum.

Án samráðs
Óneitanlega hefði það hjálpað
áhugamönnum um Kjarval ef sýn-
ingarstaðirnir fjórir hefðu haft með
sér einhvers konar samráð, þó ekki
hefði verið nema í upplýsingaöflun.
Kjarvalsstaðir og Listasafn Islands
birta t.d. bæði æviágrip listamanns-
ins og bætir þar hvor annan upp.
Um slíkt æviágrip hefði hæglega
verið hægt að sameinast hefði vilji
veriðfyrirhendi.
Þeim sem stóðu að Kjarvalssýning-
unni í Hafnarborg í Hafnarfirði datt
síðan það snjallræði í hug að merkja
á Islandskorti þá staði þar sem
Kjarval hafði málað mest. Kort af
því tagi hefði óefað farið vel með
æviágripi. Svo maður gefi sig algjör-
lega á vald draumórum þá hefðu
hinir ýmsu sýningarstaðir getað
skipt með sér tímabilum í list Kjar-
vals, auk þess sem einhverjir aðilar
hefðu getað tekið að sér að sýna eitt
eða fleiri stef, portrettmyndir Kjar-
vals, afstraktmyndimar o.s.frv.

Varnaraógerðir
Ég er hræddur um að allaf þessar
yfirlitssýningar, stórar og smáar,
verði frekar til þess að rugla menn
í ríminu en að þær gefi áhorfendum
heilsteypt yfirlit um þróun myndlist-
ar Kjarvals í sextíu ár.
Ef nokkur íslenskur myndlistar-
maður þarfnast skipulegrar úttektar
þá er það einmitt Kjarval. Það var
stundum eins og hann ynni mark-
visst að því að torvelda okkur list-
rýnendum eftirleikinn. Hann átti til
að skipta um stíl eins og hatt, beita
margs konar stílbrigðum í sömu
mynd, endurnýjá gamla takta og
breyta bæði undirskrift sinni og ár-
tölum, allt eftir því hvernig lá á
honum. Að hluta til voru þetta
eflaust varnaraðgerðir, löngun til að
láta ekki „hanka sig", hvorki í lif-
anda lífi né síðar. Önnur furðuleg
uppátæki Kjarvals gegndu sjálfsagt
svipuðu hlutverki.

Staður og stíll
En ég renni grun 1 að listrænn
hverfulleiki Kjarvals hafi verið
hrygglengjan í meðvitaðri eða ómeð-
vitaðri afstöðu hans til sköpunarinn-
ar.

Það sem skipti hann ævinlega
mestu máli var innblásturinn á
staðnum. Staðurinn réð síðan stíln-
um. E.t.v. væri réttara að segja að í
málverkum Kjarvals væri staðurinn
stíllinn en listamaðurinn gegndi
nokkurs konar miðilshlutverki.
Að vísu er hver listamaður barn

Kjarval - Reginsund, 1938, í Listasafni íslands.

síhs tíma og getur ekki staðið alveg
fyrir utan allar stefnur nema þá hann
loki sig inni, eins og Einar Jónsson.
Því gefur augaleið að Kjarval hefur
ýmislegt lært, af impressjónistum,
expressjónistum og symbólistum. En
hann virðist hafa litið á uppgötvanir
þeirra sem eins konar stafróf sem
nota mætti að vild, eftir því sem
innblásturinn krafðist. Því komast
jafnvel lærðustu menn í bobba er
þeir eiga að draga verk Kjarvals í
dilk. Að sumu leyti minnir þessi

Myndlist

Aöalsteinn Ingótf sson

afstaða Kjarvals á hina svokölluðu
póstmódernista nútímans sem telja
sér frjálst að leita fanga í alls konar
myndlist og blanda stílbrigðum
saman að vild.

Allt úr böndunum
En innblástur getur brugðist sem
önnur krosstré, jafnvel oftar, og til
eru æðimargar myndir eftir Kjarval
þar sem allt virðist fara úr böndun-
um. Þeir sem rekast vel í listhópum
geta hins vegar bjargað óbjörguleg-
um myndum fyrir horn með aðstoð
leikreglnanna.
Hvar er þá að finna hinn eina og
sanna Kjarval, sjálfan „essensinn"?

Kannski hvergi. Máske ekki í mál-
verkunum heldur fyrirmyndum mál-
arans. En þótt við vitum ekki upp á
hár að hverju við leitum komumst
við samt nær markinu með útilokun-
araðferðinni.
Kjarval virtist t.d. ekki hafa áhuga
á að túlka samskipti fólks eða grafast
fyrir um innri mann þess. Þegar hann
málar andlit er það samsetning and-
litsdrátta, landslag þeirra, sem varð-
ar hann mestu. Eins og hann ýkir
litbrigði jarðarinnar, gerir hann slíkt
hið sama við sérkennileg andlit, sem
jaðrar þá við karikatúr á þeim.

Ást á stað og stundu
Kjarval var sömuleiðis lítið gefið
um mannabyggðir. Myndir af húsum,
hvort sem er í borg eða upp til sveita,
eru aðeins fáar til eftir hann.
Bóndabæ úr Húnavatnssýslu er að
finna á mynd í Háholti en sérkenni-
lega mynd af byggðinni á Laugarnes-
inu er einnig að finna í Hafnarborg.
Það er líka merkileg staðreynd að
Kjarval, sem unnið hafði alla venju-
lega vinnu til sjávar og lands, málaði
helst ekki myndir úr atvinnulífinu.
Undantekning er veggmyndin í
Landsbankanum, 1924, og formyndir
að henni. Nóta bene: í skrám Lista-
safnsins og Kjarvalsstaða er sú mynd
kölluð „freska" en er það alls ekki
heldur „sekka" (al secco). Hér er
grundvallarmunur á.
Þá erum við aftur komin að lands-
lagi og ævintýramyndum Kjarvals.
Sumar þeirra mynda liggja í augum
uppi, vitna um ást á stað og stundu

P

Kjarval - Pastelteikning af Tove Kjarval.

Kjarval- „Fagra veröld", í safni Þorvalds Guðmundssonar.

eða vitna í ljóð og sögur sem við
þekkjum.

í kössunum
Aðrar myndir eru sem lokuð bók.
Eftir skoðun á öllum þessum mynd-
um dettur manni sitt af hverju í hug.
Eftir Kjarval liggur t.d. meira af
myndum með trúarlegu inntaki en
marga, þ.á m. mig, hefði grunað.
Hver var afstaða Kjarvals til kristin-
dómsins og hvernig tengist sú af-
staða austr^enni heimspeki og guð-
speki Tove, konu hans? Á öllum
þessum hlutum tæpir Indriði G.
Þorsteinsson í ævisögu Kjarvals en
fylgir þeim ekki eftir. Svarið er e.t.v.
að finna í kössunum að Kjarvals-
stöðum.

Eins og búast mátti við er flestar
Kjarvalsmyndirnar einmitt að finna
þar, eða 212 stykki, auk ýmiss konar
muna úr fórum listamannsins. Þótt
sýningin sé snyrtilega upp sett hefði
ég sjálfur kosið að sjá ákveðnari

röðun í tíma, sbr. orð mín hér í
upphafi. Síðan verður maður fyrir
minni háttar opinberunum við skoð-
un á glerskápunum frammi í gangi.
Þar má t.d. sjá bréf frá unglingspilti,
Guðmundi Guðmundssyni (Erró),
teikningar af geómetrískum strúkt-
úrum og gvassmynd af hauskúpu og
krossi frá 1939 sem ber nafnið
„Stríðsfrjettir".

Hausarnir

Ágæt sýningarskrá fylgir þessari
sýningu. Sérstaklega hafði ég
ánægju af ritgerð Árna Sigurjóns-
sonar um ritsmíðar Kjarvals þótt
hún hefði að ósekju mátt vera ítar-
legri. Þar sem ártöl vantaði á eldri
myndir (c. 1910-20) fannst mér tíma-
setningar vera helst til djarfar, mið-
að við að margar þeirra eru ágiskan-
ir. Listasafn íslands tjaldar einnig
öllum verkum sem það á eftir Kjar-
val. Stolt og prýði á þeim bæ eru
vitanlega „hausarnir" frá 1926 en